

Bogdan Biela

Odnowa pastoralna parafii w świetle II Polskiego Synodu Plenarnego

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 36/1, 70-87

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aus den päpstlichen Lehren der letzten zwei Jahrhunderte geht hervor, dass man um von demokratischen Standards und einem Rechtsstaat sprechen zu können, eine Vielzahl von Angelegenheiten aus dem Bereich der philosophischen Anthropologie sowie der Werte- und Kulturphilosophie berücksichtigen muss. Das Programm zur Erneuerung des gesellschaftlichen Lebens darf sich auch in unserem Land nicht allein auf gewisse technische Lösungen im Bereich der Soziologie, Politik und Ökonomie beschränken, denn hierbei geht es um den Menschen als Ganzes, dessen körperlich-geistiges Dasein von der Gesellschaft die Möglichkeit einer allseitigen Entwicklung fordert.

Ks. BOGDAN BIELA

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ODNOWA PASTORALNA PARAFII W ŚWIECIE II POLSKIEGO SYNODU PLENARNEGO

28 II 2001 r. weszły w życie we wszystkich polskich diecezjach uchwały II Polskiego Synodu Plenarnego¹. Od tego momentu stały się one obowiązującym dokumentem dla kształtowania życia kościelnego w Polsce, a także materiałem podlegającym analizie i ocenie badawczej².

Dzieło Synodu – zapoczątkowane przez Jan Pawła II podczas IV pielgrzymki do Ojczyzny w dniu 8 VI 1991 r., jak czytamy w dekrete promulgującym dokumenty II PSP – *kształtowało się w ciągu ośmiu kolejnych lat pracy biskupów, kapłanów, osób życia konsekrowanego i świeckich, podczas posiedzeń różnych komisji i sesji plenarnych. Poprzez modlitwę, religijną refleksję oraz konkretne postanowienia kształtowała się nowa mentalność, wyrażona w dokumentach synodalnych*³. Zostały one nazwane w powyższym dekrete darem dla Kościoła w Polsce na trzecie tysiąclecie⁴.

Próbę odpowiedzi na pytanie: w jakiej mierze uchwały II PSP mogą stać się darem dla Kościoła w Polsce, kształtującym duszpasterstwo w jego podstawowej strukturze jaką jest parafia⁵, podejmiemy w niniejszym artykule⁶.

¹ *Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001 [dalej skrót: II PSP].

² Zob. T. Rozkrut, *II Polski Synod Plenarny – krótka refleksja kanoniczno-pastoralna*, „Currenda” 2001, nr 2, s. 273–285.

³ II PSP, s. 6.

⁴ Tamże, s.7.

⁵ *Chociaż wspólnota kościelna zawsze posiada wymiar powszechny, to jednak swój najbardziej bezpośredni i widzialny wyraz znajduje w życiu parafii. Parafia jest niejako ostatecznym umiejscowieniem Kościoła* [podkr. B.B.], *a ponieważ samym Kościołem zamieszującym pośród swych synów i córek* (Jan Paweł II, *Christifideles laici*, n. 26).

⁶ W tym czasie odbyły się dwa ważne sympozja poświęcone II PSP w Polsce. Pierwsze na KUL-u (*Dzieło II Synodu Plenarnego w Polsce. Materiały z ogólnopolskiej sesji naukowej zorganizowanej 24 października 2001 r. w Lublinie*, red. S. Tymosz, Lublin 2001), gdzie oprócz referatów wprowadzających oraz o walorze historycznym znalazły się następujące: A. Dębiński: *Zadania katolickiego uniwersytetu w świetle uchwał II PSP*; J. Flaga: *Formacja osób konsekrowanych wg uchwał II PSP*; W. Góralski: *Wymiar prawny uchwał II PSP*; J. Dudziak: *Pastoralny aspekt II Polskiego Synodu Plenarnego ze szczególnym uwzględnieniem nowej ewangelizacji*; M. Stasiak: *Synodalna struktura Kościoła*. Drugie sympozjum na temat recepcji II PSP odbyło się w Warszawie na UKSW 27 II 2002 r. Chociaż referaty podejmowały problematykę wybitnie pastoralną (J. Mariański: *Uwarunkowania nowej ewangelizacji w demokratycznej Polsce*. Aspekt socjologiczno-pastoralny dokumentów synodalnych; W. Góralski: *Do czego Synod obliguje Kościół w Polsce?* Aspekt prawny; S. Stefanek: *Co i jak czerpać z Synodu do pracy z rodziną i nad rodzi-*

I. KONTEKST DIECEZJALNY

29 X 1992 r. w czasie pierwszego posiedzenia Archidiecezjalnej Komisji Synodalnej II Polskiego Synodu Plenarnego w Katowicach został powołany do życia między innymi zespół roboczy ds. apostołstwa świeckich, którego autor niniejszego artykułu został przewodniczącym⁷. W wyniku pracy tego zespołu oraz materiałów nadesłanych z różnych parafii archidiecezji katowickiej powstało sprawozdanie podsumowujące najważniejsze wnioski tego zespołu. Do owego sprawozdania zostały dołączone dwa dokumenty:

- zadania wiernych świeckich w kształtowaniu posoborowego modelu parafii⁸,
- Seminarium Diakonii Parafialnej⁹.

Wśród wniosków i postulatów, które zostały przesłane Komisji Głównej Synodu do Warszawy, pierwszym i fundamentalnym był ten, który stwierdzał w tekstach roboczych Synodu brak pastoralnej wizji budowania parafii według obrazu Kościoła zawartego w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Bez uświadomienia sobie tej wizji, zwłaszcza przez pasterzy Kościoła, wszystkie inne postulaty będą zawieszane w próżni.

Łączyło się to z postulatem, by w pracy duszpasterskiej korzystać z metody pastoralnej samego Chrystusa. Mieści się to w szerokim zagadnieniu formacji uczniów: od osoby poprzez małą grupę do wspólnoty, od wspólnoty do działania. Jest to także droga aktywizacji świeckich wypróbowana na gruncie polskim m.in. przez Ruch Światło–Życie. Wiąże się to ściśle z brakiem odpowiednich struktur w parafii umożliwiających wprowadzanie tej „metody” w życie oraz z niezajomością przez pasterzy roli ruchów w odnowie Kościoła.

Jednym z kolejnych wniosków był ten, iż w nauczaniu pasterzy najczęściej mówi się o celach, a nie o metodach działalności duszpasterskiej w Kościele¹⁰.

na?; J. Salij: Jak kształcić, wychowywać w perspektywie synodalnej?; T. Gocłowski: Czego uczyć się z Synodu w zakresie polityki i gospodarowania?; M. Przeworski: Co świecki może i powinien wnieść z Synodu?; A. Suski: Jak w świetle wskazań synodalnych rozpałać charyzmat kapłana diecezjalnego?; B. Nadolski: Na co zwrócić uwagę w recepcji synodalnych wskazań i decyzji w odniesieniu do liturgii?; H. Seweryniak: Jak być i stawać się Kościołem miłości i miłosierdzia?; L. Slipek: Jak być i stawać się Kościołem świętym?; W. Skworec: Jak współuczestniczyć w dziele misyjnym Kościoła?, nie podjęły jednakże tematu fundamentalnego, dotyczącego pastoralnej wizji Kościoła w Polsce ukazanej przez Synod. Przyczynkiem w tym temacie może być jedynie referat ks. J. Dudziaka wygłoszony na KUL.

⁷ W skład zespołu roboczego synodalnej komisji ds. apostołstwa świeckich w archidiecezji katowickiej weszli jako członkowie: ks. H. Bolczyk (moderator generalny *Ruchu Światło–Życie*), A. Czech (nauczyciel akademicki), A. Grodowska (katechetka), ks. W. Kolorz (proboszcz), C. Kopiec i M. Kopiec (para *Kościół Domowego*), ks. T. Skrzypczyk (moderator archidiecezjalny *Odnowy w Duchu Świętym*), M. Sosnierz (nauczycielka), ks. M. Szkudło (wizytator katechetyczny), W. Turula (prawnik), A. Wodarczyk (kleryk), E. Wylęgała (doktor medycyny). Zob. „Wiadomości Archidiecezjalne”, Katowice 1994, 62, s. 353.

⁸ Tamże, s. 299–305, 362–363.

⁹ Tamże, s. 353–357.

W tym kontekście spójrzmy na obraz Kościoła i parafii, na którym bąduje Synod, oraz na nauczanie Synodu w świetle postulatów współczesnej teologii pastoralnej odnośnie do realizacji etapów odnowy parafii¹¹.

II. OBRAZ KOŚCIOŁA I PARAFII W DOKUMENTACH II POLSKIEGO SYNODU PLENARNEGO W ŚWIECIE POSOBOROWEGO MODELU PARAFII

Na początku należy zauważyć, iż w trakcie pracy Synodu przeredagowano dokumenty robocze, tak iż ostatecznie z 17 powstało 14 dokumentów. Bążę i fundament dla nich stanowi dokument pierwszy (którego nie było w dokumentach roboczych): *Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przelomie II i III tysiąclecia chrześcijaństwa*.

Dokument ów stwierdza, iż *zamyślenie synodalne rozpoczynamy od Kościoła i dzieła nowej ewangelizacji, będącej owocem refleksji Kościoła nad samym sobą*¹². Z owej refleksji bowiem czerpie główne impulsy myśl o nowej ewangelizacji, sformułowana przez papieża Pawła VI i stale rozwijana przez Ojca Świętego Jana Pawła II¹³. Chodzi więc o to, by w Kościele nie widziano tylko wymiaru instytucjonalnego, hierarchicznego, ale także wymiar łaski, charyzmatyczny, który wynika stąd, iż Kościół to zarówno: Matka, sakrament, mistyczne ciało Chrystusa, komunია, lud Bóży¹⁴. *Brak świadomości tych podstawowych wymiarów Kościoła [...] stanowi jedną z zasadniczych przyczyn braku zrozumienia dla wymiaru kościelnego (ekleżjalności) chrześcijaństwa i dla podmiotowości całego ludu*

¹⁰ Tamże, s. 357–358.

¹¹ Współczesna teologia pastoralna lub też praktyczna, bazująca na ekleżjologicznej koncepcji, ujmuje teologię pastoralną jako „naukową refleksję o codziennym wzrastaniu Kościoła, w mocy Ducha Świętego, w kontekście historii: a więc o Kościele jako powszechnym sakramencie zbawienia, jako znaku i żywym narzędziu zbawienia Jezusa Chrystusa, działającym przez słowo, sakramenty i posługę miłości” (Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis*, 57). Por. R. Kamiński, *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, [w:] *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 15–19; M. Marczewski, *Posługa zbawcza Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2000, s. 105–239; D. Bourgeois, *Duszpasterstwo Kościoła*, Poznań 2001, s. 103–133, 490–493; Z. Narecki, *Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła*, Lublin 2001, s. 67–92. Zob. klasyczne już dla ekleżjologicznie pojętej teologii pastoralnej wielotomowe dzieło *Handbuch der Pastoraltheologie* (Red. F. X. Arnold, K. Rahner [i in.]), Freiburg 1964–1972.

¹² *Refleksja Kościoła nad samym sobą, jego wielorakimi odniesieniami do Boga Trójjedynego i do świata oraz wydobycie tajemnicy komunii było głównym przedmiotem refleksji Soboru Watykańskiego II wyrażonej w „Konstytucji dogmatycznej o Kościele” i „Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym”. Ponadto – jak podkreśla Synod – ekleżjologia soborowa prawnika wszystkie encykliki i inne dokumenty Pawła VI i Jana Pawła II, a także „Kodeks prawa kanonicznego” z 1983 roku i „Katechizm Kościoła katolickiego” z 1992 roku (II PSP, s. 10, n. 2).*

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże. s. 10–11. n. 3.

*Bożego*¹⁵. Tę podmiotowość Kościoła jako komunii urzeczywistnia we „wspólnotę Kościołów” (communio Ecclesiarum) Duch Święty¹⁶.

W konsekwencji II PSP za Vaticanum II (KK 26) naucza, iż Kościoły partykularne, nazywane diecezjami, są pełnoprawnymi Kościołami, w których – przez głoszenie słowa Ewangelii i sprawowanie Eucharystii – dzięki posłudze biskupa, reprezentującego pasterską władzę samego Chrystusa i pozostającego w żywej łączności z biskupem Rzymu, gromadzi się wspólnota wiernych¹⁷.

Dlatego też w numerze 10. pierwszego dokumentu II PSP czytamy, iż chociaż parafie nie są Kościołami partykularnymi, ponieważ proboszczowie–duszpasterze nie pasterzują w nich bezpośrednio w imieniu Chrystusa, lecz w imieniu biskupa jako jego pomocnicy, to jednak w nich koncentruje się życie religijne wiernych¹⁸. Z tego względu *coraz częściej Urząd Nauczycielski widzi w nich „niejako ostateczne umiejscowienie Kościoła”*. *Jan Paweł II stwierdza, że parafia, „choć czasem bywa uboga w ludzi i środki [...], jest zbudowana na gruncie rzeczywistości teologicznej, bowiem jest wspólnotą eucharystyczną, czyli wspólnotą zdolną do sprawowania Eucharystii [...], wspólnotą wiary oraz wspólnotą organiczną, czyli taką, która składa się z wyświęconych kapłanów i z innych chrześcijan, i w której proboszcz, reprezentujący biskupa diecezji, jest hierarchicznym ogniwem łączącym z całym Kościołem partykularnym”*¹⁹.

W związku z taką wizją Kościoła i parafii Synod postuluje, iż *należy usilnie starać się o kształtowanie modelu parafii jako wspólnoty wspólnot*²⁰. Również w innych dokumentach II PSP opiera się na tej wizji parafii. Na przykład w dokumencie *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II* czytamy, iż *wciąż zbyt mało docenia się obecność ruchów i wspólnot w strukturze parafii jako wspólnoty wspólnot*²¹.

Ukazując fundament, na którym należy oprzeć duszpasterstwo w Polsce, dokumenty Synodu nie pokazały jednakże jasno modelu budowania parafii wspólnotowej. Model ten wszakże funkcjonuje już od kilkudziesięciu lat w eklezjologicznie pojętej koncepcji teologii pastoralnej²². Istotą tego modelu parafii jest świadomość „my”. To zaś jest możliwe tylko we wspólnotach tworzących relacje międzypersonalne. Tak więc małe grupy muszą być tym etapem pośrednim w budowaniu więzi wspólnotowej w tej większej społeczności, jaką jest parafia. I wtedy dzięki tym wspólnotom,

¹⁵ Tamże, s. 11, n. 4.

¹⁶ Tamże, s. 11–12, n. 5.

¹⁷ Tamże, s. 12, n. 9.

¹⁸ Tamże, s. 13.

¹⁹ Tamże. Zob. *Christifideles laici* 26.

²⁰ II PSP, s. 22, n. 43.

²¹ Tamże, s. 200, n. 57.

²² Pionierem na gruncie polskim w tworzeniu i lansowaniu modelu parafii wspólnotowej był ks. F. Blachnicki. Była to konsekwencja przeprowadzonej przez niego naukowej dedukcji teologii pastoralnej z pojęcia „wspólnota” (zob. F. B l a c h n i c k i, *Teologia pastoralna ogólna*, cz. 2, Lublin 1971).

dzięki ich świadectwu i zaangażowaniu apostołskiemu można doprowadzić do tego, że stopniowo cała parafia odnowi się w swoim charakterze wspólnotowym.

Dlatego też model parafii wspólnotowej zbudowany jest z koncentrycznych kręgów. Do pierwszego kręgu należy grupa zarówno ochrzczonych, jak i nieochrzczonych. Jest to krąg misyjny, który stanowi zadanie dla pozostałych, obejmujących go swoją modlitwą, troską i dynamiką apostołską. Drugi krąg stanowią wierni praktykujący, którzy są w Kościele na zasadzie relacji „ja – oni”, traktujący parafię jako punkt świadczący usługi religijne. Ten krąg musi być także terenem pracy formacyjnej i wychowawczej, tak aby ci wierni mogli być świadkami Chrystusa dla innych. Kolejny krąg tworzą już małe grupy. Należą do niego ludzie z dwóch poprzednich kręgów tworzący grupy katechumenalne. Tutaj odbywa się systematyczna formacja uzupełniająca braki tradycyjnej formacji religijnej oraz wdrażanie do życia we wspólnocie chrześcijańskiej. W tych grupach dokonuje się proces dojrzewania eklezjalnej świadomości „my”. Te wspólnoty są też już żywymi komórkami, które oddziałują na całość parafii. Z tych grup tworzą się kolejne dwa kręgi wspólnot diakonijnych. Pierwsze z nich są odpowiedzialne za jakieś środowisko, np. zakład pracy, blok mieszkalny, dzielnicę. Inne grupy diakonijne przejmują odpowiedzialność za pewne funkcje żywotne Kościoła, które muszą być realizowane w każdej wspólnocie lokalnej. Będzie to np. diakonia dla spraw liturgii, środków przekazu, dla spraw charytatywnych. Ze względu na wielką liczbę grup we wspólnotowej parafii, musi także istnieć sztab diakoni – rada apostołska, która współdziała i koordynuje działalność różnych grup. Ostatnim kręgiem – będącym w samym centrum parafii – jest diakonia stała, w skład której wchodzi: proboszcz, wikarzy, a także grupa świeckich całkowicie oddanych wspólnocie lokalnej. Grupa ta powinna być znakiem dla całej parafii tego, do czego parafia ma być wychowywana i jak się ma rozwijać. Dlatego też niezwykle istotne jest świadectwo tej grupy.

Zarysowany model parafii spełnia wymagania Soboru Watykańskiego II. Jest to jednocześnie model misyjny, którego dynamika i inspiracja nie zatrzymuje się na jakimś kręgu. Z jednej strony – od środka do peryferii – działa dynamika ewangelizacji, z drugiej zaś strony – od peryferii do środka – występuje dynamika wzrostu. W ten sposób tworzy się „nowa parafia” – wspólnota wspólnot²³.

Mimo iż taki model parafii nie jest jasno przedstawiony w dokumentach synodalnych, to jednak postulaty pastoralne Synodu są jego konsekwencją. W numerze 43. dokumentu o *Potrzebach i zadaniach nowej ewangelizacji* czytamy: *Należy usilnie starać się o kształtowanie modelu parafii jako*

²³ Jest to model parafii wspólnotowej wypracowany w Ruchu Światło–Życie. Praktycznie wynika on z eklezjologii Soboru Watykańskiego II. Zob. B. B i e l a, *Kościół – Wspólnota*, Katowice 1993, s. 116–118, 172–252; J. C h r a p e k, *Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii*. „Collectanea Theologica” 1979. 49. f. I., s. 141–150.

wspólnoty wspólnot. Synod zaprasza każdą wspólnotę parafialną, a zwłaszcza księży proboszczów i ich najbliższych współpracowników, do przeprowadzenia synodalnego rachunku sumienia: Czy nasza parafia to piramida – hierarchiczna organizacja, na czele której stoi proboszcz, myślący, decydujący i pracujący za wszystkich, czy też – wspólnota wspólnot skoncentrowanych wokół duszpasterza, będącego jej animatorem? Czy staramy się zarówno o budowanie wspólnoty z Bogiem, wyrażającej się przez modlitwę, w szczególności modlitwę liturgiczną, jak i o wspólnotę między ludźmi, znajdującą swój wyraz w realnie działających grupach i wspólnotach oraz w ich współdziałaniu dla wspólnego dobra? Co czynimy, aby ludzie mogli poczuć się odpowiedzialni za swój Kościół; egzystencjalnie doświadczyć, że czeka na nich sam Pan Bóg? Czy – jako duszpasterze – dajemy czytelne sygnały wiernym, że liczymy na ich współpracę w dziele ewangelizacji, że są potrzebni i mogą coś sensownego zrobić? Czy – jako świeccy katolicy – jesteśmy świadomi swego zaszczytnego miejsca w Kościele, występujemy sami z inicjatywami ewangelizacyjnymi i odpowiadamy na zaproszenie swoich duszpasterzy?

Według Synodu w realizacji wspólnotowego modelu parafii warto wykorzystać istniejące doświadczenia, m.in. projekty odnowy parafii wypracowane w środowiskach „Ruchu dla lepszego świata”. Podkreśla się w nich, że w kształtowaniu tego modelu wielką rolę mogą odgrywać kościelne wspólnoty podstawowe, czyli wspólnoty sąsiedzkie, w których z Pismem Świętym w ręku ludzie głębiej poznają swoją wiarę i przeżywają swoje chrześcijaństwo. W dobrze funkcjonujących parafiach właśnie one powinny stawać się najbliższą każdemu katolikowi, najbardziej „rodzinną” małą wspólnotą kościelną. We wspólnotach podstawowych i poprzez nie świeccy mogą realizować swoją podmiotowość w Kościele²⁴.

Dlatego też Synod, dziękując wszystkim świeckim oraz członkom instytucji życia konsekrowanego i księżom diecezjalnym zaangażowanym w rady, wspólnoty, stowarzyszenia i ruchy religijne za ich świadectwo wiary i służby na rzecz komunii kościelnej, jednocześnie apeluje do nich o wzmocnienie tego świadectwa, a szczególnie o przekraczanie barier oddzielających wspólnoty od „zwykłych” parafian. Są one bowiem przejawem nowego Zesłania Ducha Świętego, drogą odnowy całego Kościoła. Dlatego w konsekwencji nie mogą ograniczać się do samych siebie, stawać się „pięknymi enklawami” oderwanymi od całego organizmu Kościoła. Muszą przeciwstawiać się elitarności, starać się o zakorzenienie w parafii i wciąż na nowo przypominać sobie o swoich zadaniach apostołskich, pełniąc rolę ewangelicznego zaczynu²⁵.

²⁴ II PSP, s. 22, n. 44.

²⁵ Tamże, s. 23, n. 47.

III. ETAPY REALIZACJI ODNOWY PARAFII WEDŁUG II SYNODU PLENARNEGO

Priorytety odnowy parafii ukazane w dokumentach II PSP są pochodną oceny sytuacji Kościoła w Polsce. Wskazuje się m.in. w dokumentach Synodu na brak świadomości eklezjalnej. *Dla jednych wciąż nie skończyła się epoka Kościół to tylko my, dla innych wciąż jeszcze nie rozpoczęła się epoka Kościół to także my. Z jednej strony świeccy narzekają, że księża ich nie słuchają ani nawet nie pytają o zdanie, z drugiej strony księża ubolewają, że świeccy są bierni i nie zależy im na współodpowiedzialności za dzieło ewangelizacji.*

*W wielu parafiach świeccy bywają faktycznymi współpracownikami duszpasterzy, ale w wielu innych nie są dopuszczani do tych funkcji i ról, które przewidują dla nich odnośne normy kościelne*²⁶.

Spróbujmy zatem odpowiedzieć na pytanie: co postuluje Synod odnośnie do realizacji modelu wspólnotowego parafii w świetle wskazań eklezjologicznej koncepcji teologii pastoralnej?

1. Wizja parafii

Wspólnota żywego Kościoła jest nie tylko punktem docelowym, ale jest również punktem wyjścia w kształtowaniu parafii wspólnotowej. Dlatego też kluczem do jej realizacji jest świadomość i akceptacja tego modelu parafii przez tych, którzy za jej rozwój są szczególnie odpowiedzialni. Ponadto jeśli proboszcz nie będzie miał krytycznego spojrzenia na braki i niedomagania tradycyjnego modelu życia chrześcijańskiego i parafialnego, to nie podejmie inicjatywy w przeprowadzeniu nieodzownych reform zapoczątkowujących systematyczną i długofalową pracę nad odnową parafii. Konieczność posiadania całościowej wizji łączy się więc z potrzebą widzenia niedociągnięć i braków²⁷.

²⁶ Tamże, s. 19, n. 29.

²⁷ Warto w tym kontekście przywołać refleksję ks. Blachnickiego: „Przed kilku laty przejmowaliśmy duszpasterstwo rektoratu w Brzegach koło Bukowiny Tatrzańskiej. Rektorat ten liczy około 500 wiernych. Chcieliśmy zorientować się w tym, co stanowiło życie parafii. W tym celu sięgnęliśmy do książki ogłoszeń parafialnych z minionych kilku lat. Czy proboszcz miał jakąś wizję, koncepcję, czy widział cel swojej działalności? Czy przez wszystkie działania, które podejmował, zmierzał do wychowania nowego człowieka? Czy przez wszystkie podejmowane akcje, nabożeństwa, tridua i inne budował wspólnotę, czy miał wizję parafii jako wspólnoty? Czy dążył do tego, by każde działanie było środkiem do celu, celu jakim jest rosnąca i rozwijająca się wspólnota? Niestety, odpowiedzi były negatywne. Nie znaleźliśmy śladu wizji, gdyż całe duszpasterstwo było zlepkiem najrozmaitszych działań, bez planu i myśli przewodniej, bez idei, która by prowadziła do celu. Bez trudu stwierdziliśmy, że jest to typ duszpasterzowania, który w literaturze teologiczno-pastoralnej ma swoje określenie jako aktywistyczna koncepcja duszpasterstwa, u podstaw której leży lęk przed próżnią. Stąd tyle akcji typu: tydzień miłosierdzia, tydzień KUL-u, tydzień biblijny. Wszystkie podejmowane akcje wynotowaliśmy i uszeregowaliśmy w pewne kategorie. Powstała dość ciekawa typologia. Jedne z nich nazwaliśmy działaniami typu zabezpieczającego, zmierzającymi do zabezpieczenia się w różnych zagrożeniach i niebezpieczeństwach

Gdy proboszcz ma nie tylko wizję teoretyczną, ale także przekonanie, że stoi za nią plan Boży, że jest to właśnie Kościół Chrystusowy, rodzi się w nim pragnienie odnowy Kościoła we wspólnocie, pojawia się potrzeba ewangelicznej rewizji życia, w wyniku której dostrzega, jak daleki jest stan aktualny od wymagań zawartych w Piśmie Świętym, jak daleki jest od wizji, którą przyniósł Sobór Watykański II. Budzi się w nim pragnienie metanoi życia tej społeczności, która nazywa się społecznością chrześcijańską, a która jest taka daleka od wymagań życia chrześcijańskiego przez to, że nie spełnia podstawowego wymagania – być znakiem dla świata Chrystusa, nowego stworzenia, znakiem obecności Boga, znakiem Odkupienia.

Patrzac od zewnątrz na życie chrześcijan, na życie wspólnot parafialnych, trudno dopatrzeć się w nich znaku. DOPIERO KIEDY KOŚCIÓŁ STANIE SIĘ ZNAKIEM WIDZIALNYM, STANIE SIĘ RÓWNIEŻ ZNAKIEM SKUTECZNYM, znakiem, który sprawia to, co oznacza²⁸.

Dlatego też nie wystarczy wizję przekazywać. Potrzebna jest najpierw mała grupa jako zaczyn, jako pierwsza żywa komórka w parafii. Jest to zasada, od której zaczął Chrystus. Najpierw stworzył wspólnotę apostołską, a potem, gdy apostołowie zakładali Kościoły, zaczynali od tworzenia Kościoła domowego, małej wspólnoty podstawowej.

Przeszliśmy na drogę masowego nawracania, masowych chrztów, włączania ludzi w pewne struktury, pewne formy. Jest to pokusa znalezienia szybszej, łatwiejszej drogi. Kościół jest organizmem żywym, dlatego muszą być respektowane prawa życia. Jednym z takich praw jest fakt, że życie płynie z każdej żywej komórki. Proces wzrostu i rozmnażania jest z początku powolny, ale pewny. Jeśli komórka nie dzieli się, nie rozmnaża, to nie jest ona żywa, ale tylko daje pozory życia. Jest to problem wszystkich wspólnot, które tworzą getto zamknięte dla siebie²⁹.

Skoro zaś szczytem i źródłem działalności Kościoła jest liturgia, dlatego też szczególnym znakiem Kościoła, znakiem, który jest wręcz epifanią Kościoła, jest zgromadzenie eucharystyczne. Niezwykle istotne jest więc w

przez szukanie pomocy w siłach zaświatowych; praktyki podobne do praktyk magicznych w religiach naturalnych. Można znaleźć cały szereg nabożeństw tego typu: poświęcenie pól, nabożeństwo do św. Judy Tadeusza, patrona spraw beznadziejnych... Można wykryć obrzędy religijne sięgające czasów pogańskich, jak choćby poświęcenie huby w Wielką Sobotę. Jaki związek mają te obrzędy z chrześcijaństwem?

Inna grupa nabożeństw to swoiste muzeum pamiątek. Każda epoka coś pragnie wnieść. Wiek XX przyniósł soboty Królowej Polski. Już nie będzie naszego Papieża, a pewnie trwać będą jeszcze „szesnastki każdego miesiąca”, choć nikt nie będzie wiedział dlaczego i po co. Gromadzi się cała grupa akcji typu kulturalno-oświatowego, np. tygodnie kultury. Pewne funkcje w życiu parafii dotyczą podstawowych działań, jak – powiedzmy – katecheza czy udzielanie sakramentów. Ale istnieje tu pewna absolutyzacja pewnych praktyk. Brak całościowej, organicznej wizji. Niestety, Brzegi nie były odosobnione w swojej aktywistycznej koncepcji duszpasterstwa. Koncepcja ta jest powszechna”. (*Etapy realizacji wspólnotowego modelu parafii. Wizja Ruchu Światło-Życie*, „Koinonia” 1979, nr 2, s. 13–14).

²⁸ Tamże, s. 15.

²⁹ Tamże, s. 17.

procesie budowania wspólnoty parafialnej, by zgromadzenie eucharystyczne, zwłaszcza niedzielne, było żywym modelem wspólnoty Kościoła, wspólnoty złożonej z różnorodnych służb i charyzmatów.

Dopiero wtedy, gdy proboszcz posiada całościową wizję, gdy partycypuje w życiu pierwszej, podstawowej wspólnoty w swojej parafii oraz stara się kształtować Eucharystię w całym bogactwie znaku zgromadzenia eucharystycznego, można realizować etapy wspólnotowego modelu parafii³⁰.

Przy realizacji wspólnotowego modelu parafii trzeba jednakże zdawać sobie sprawę, iż model ten jest modelem idealnym, jest to więc ujęcie w sposób metodyczny tego, co ostatecznie jest punktem docelowym długofalowej pracy nad odnową parafii. Może zatem zaistnieć pokusa, która polega na tym, że możemy chcieć próbować realizować ten model li tylko na drodze organizacji życia parafialnego. Obmyśla się więc etapy, zastanawia się się, kto będzie członkiem rady apostołskiej, zakłada się różne zespoły apostołskie itd. W ten sposób jednak działa się w społecznościach naturalnych, gdzie operuje się wyłącznie informacją, administracją, propagandą czy organizacją. Przy budowaniu społeczności kościelnej to jednak nie wystarcza, a nawet jest drugorzędne, gdyż Kościół, chociaż ma swoje struktury organizacyjne, to jednak przede wszystkim jest rzeczywistością nadprzyrodzoną. Jest organizmem żywym, środowiskiem życia Bożego. Dlatego jako Kościół żywy, jako środowisko życia może rozwijać się tylko w podobny sposób jak rozwija się żywy organizm. *Procesu życiowego nie można zastąpić organizacją. Nie można ogłosić z ambony, że ma się uformować grupa, której daje się do ręki program i wytyczne. To jest pokusa. Zamiast partycypacji, czyli uczestnictwa w życiu, chcemy osiągnąć to samo na drodze organizacji i administracji. [...] Właściwy rozwój Kościoła idzie przez uczestnictwo w życiu nowym, które otrzymujemy dzięki Duchowi Świętemu. Z uczestnictwa rodzi się świadectwo, które ma moc włączania innych do wspólnoty*³¹.

Widzimy w tym kontekście, jak wielka odpowiedzialność za kształt życia parafialnego spoczywa na kapłanach. W dokumencie *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem* Synod zwraca uwagę, by w programie studiów seminaryjnych przyznać odpowiednie miejsce takim zagadnieniom, jak: teologia wspólnoty, stowarzyszenia katolickie i ruchy odnowy chrześcijańskiej, zdolność do współpracy ze świeckimi itd.³² Chodzi ostatecznie o to, aby kapłan zawsze pamiętał, że *uświęca się poprzez troskę o życie wspólnoty, która została mu powierzona. Troska ta winna wyrażać się w byciu z wspólnotą i we wspólnotcie*³³.

³⁰ B. Biela, *Kościół – Wspólnota...*, s. 236–239.

³¹ F. Blachnicki, *Etapy realizacji...*, s. 17.

³² II PSP, s. 175, n. 62.

³³ Tamże, s. 179, n. 76.

Warto w tym kontekście zacytować Synod, który sugeruje, *aby przy nominacjach proboszczów brać pod uwagę nie tyle i nie tylko staż pracy i zasługi, lecz także praktyczne umiejętności duszpasterskie, w tym zwłaszcza umiejętność pracy zespołowej i wrażliwość społeczną*³⁴.

2. E w a n g e l i z a c j a w p a r a f i i

Pierwszy etap realizacji modelu parafii wspólnoty wspólnot polega na położeniu fundamentu, łączy się więc z pojęciem ewangelizacji. Trzeba jednak zdawać sobie sprawę, iż pojęcie „ewangelizacja” jest wieloznaczne. Bardzo często bowiem nie rozróżnia się ewangelizacji w znaczeniu szerokim i ewangelizacji w znaczeniu ściślejszym. Jest to bardzo ważne rozróżnienie, gdyż inaczej będziemy operować ogólnikami, nie bardzo wiedząc o co chodzi i jakie z tego wynikają konsekwencje dla duszpasterstwa. Pojęcie „ewangelizacja” w znaczeniu najbardziej szerokim to kontynuacja misji Chrystusa. Jest ona więc równoznaczna z pojęciem: misja, apostołstwo, duszpasterstwo. Tak też rozumie ją II PSP, który ewangelizację określa jako *uobecnianie przez Kościół w czasie i przestrzeni, mocą Ducha Świętego, Dobrej Nowiny o zbawieniu, która stała się faktem w Jezusie Chrystusie*³⁵.

W znaczeniu ściślejszym przez ewangelizację rozumiemy pierwsze głoszenie Ewangelii tym, którzy jej jeszcze nie słyszeli. Można tu wprowadzić pojęcie „kerygma”. To pojęcie ewangelizacji (czy też preewangelizacji) odnosi się jednakże nie tylko do niewierzących albo pogan, ale także do chrześcijan – ochrzczonych, nawet praktykujących, gdyż wielu z nich nie dokonało tego zasadniczego kroku, który polega na przyjęciu Chrystusa wiarą jako osobistego Zbawiciela i Pana. Nie zostało postawionych wobec osobowych i egzystencjalnych decyzji. W konsekwencji jest mnóstwo chrześcijan, którzy są analfabetami w życiu chrześcijańskim, którzy wtórnie stali się poganami. Jeżeli w ten sposób popatrzymy na współczesnych chrześcijan „z metryki”, musimy dojść do wniosku, że większość chrześcijan wymaga ewangelizacji. Zresztą ta praktyka Kościoła istnieje już od dawna. Z tego powodu powstała w historii forma misji ludowych, a współcześnie wołanie o „nową ewangelizację”³⁶.

W budowaniu parafii wspólnotowej nie można więc pominąć etapu doprowadzającego ludzi do uczestnictwa w życiu Chrystusa w Duchu Świę-

³⁴ Tamże, s. 24, n. 50.

³⁵ Tamże, s. 15, n. 17.

³⁶ Tamże, s. 15, n. 16.

tym. W przeciwnym wypadku wszystko inne, co dalej będzie podejmowane, będzie budowaniem bez fundamentu. Fundamentem jest Chrystus, jeśli jest przyjęty przez wiarę. Można też powiedzieć, że fundamentem jest wiara. Żywa wiara bowiem to spotkanie z osobą Jezusa Chrystusa. Jest to osobowe spotkanie z Tym, który jest Panem, Zbawicielem i Mesjaszem. To jest ewangelizacja w znaczeniu ściślejším. Synod powie wprost: *Nowa ewangelizacja zaczyna się bowiem od autoewangelizacji, od otwarcia się na Ducha Świętego, który jest u początku wszelkiej misji*³⁷.

Podstawowym dokumentem Kościoła w kwestii ewangelizacji jest adhortacja apostołska Pawła VI *Evangelii nuntiandi*. W jej świetle jako wręcz coś nieodzownego jawi się w zwyczajnym duszpasterstwie podejmowanie permanentnych akcji ewangelizacyjnych w parafii. Pomocą mogą tutaj służyć różnorakie metody i formy „akcji” ewangelizacyjnych, wypracowane przez współczesne ruchy odnowy Kościoła³⁸. Ich efektem jest zazwyczaj zaproszenie do uczestnictwa w grupie postewangelizacyjnej, jako środowiska koniecznego dla rozwoju i dla utrzymania wiary.

Także II PSP podkreśla za Janem Pawłem II, iż *nasz wysiłek powinien być przede wszystkim skierowany na tworzenie duchowej więzi człowieka z Bogiem, a równocześnie na pogłębianie więzi zrozumienia i miłości pomiędzy ludźmi. Temu celowi służą wspólnotowe struktury kościelne i świeckie, wśród których niezastąpioną rolę odgrywają parafia i diecezja*³⁹. Wiąże się to z nieustanną troską o rozwój życia sakramentalnego wiernych oraz z ich formacją wewnętrzną, aby mogli oni poczuć się rzeczywistymi podmiotami w życiu Kościoła i przejąć na swe barki należną im część odpowiedzialności w Kościele i w społeczeństwie. Skuteczność jednak apostołstwa ludzi świeckich zależy od ich zjednoczenia z Chrystusem. W tym procesie niezastąpioną rolę do spełnienia mają stowarzyszenia, organizacje katolickie oraz różnego rodzaju grupy i wspólnoty formacyjne katolików świeckich⁴⁰.

W tym kontekście II Polski Synod Plenarny cały dokument poświęcił potrzebie i zadaniom nowej ewangelizacji w Polsce, która ma zmierzać do ukształtowania „nowego człowieka”. Zakłada więc ona – jak uczy Jan Paweł II – „nowe duszpasterstwo”, wymagające nowej gorliwości, nowych metod i nowego sposobu głoszenia i świadectwa Ewangelii⁴¹.

³⁷ Tamże, s. 20, n. 38.

³⁸ Np. nasz polski Ruch Światło-Życie wypracował kompleksowy program rekolekcji ewangelizacyjnych według planu „Ad Christum Redemptorem”. Zob. *Rekolekcje ewangelizacyjne. Podręcznik*, „Światło-Życie” 1986. Ruch odnowy charyzmatycznej wypracował z kolei seminaria wprowadzające w życie w Duchu Świętym, zwane też rekolekcjami ewangelizacyjnymi odnowy. Zob. np. H. M ü h l e n, *Nowe życie z Bogiem. Wprowadzenie w życie i świadectwo chrześcijańskie*, Wrocław-Kraków 1994; B. B i e l a, *Pastoralne aspekty Odnowy w Duchu Świętym*, ŚSHT 1998, t. 31, s. 171–186.

³⁹ II PSP, s. 20, n. 39.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Zob. II PSP: „Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III tysiąclecia chrześcijaństwa”, a zwłaszcza n. 17, s. 15–16; por. J a n P a w e ł II. *Pastores dabo vobis*, n. 18.

3. Katechumenat w parafii

Ewangelizacja to dopiero pierwszy etap budowania nowej parafii. Druga faza budowania wspólnoty wspólnot to katechumenat⁴². Instytucja katechumenatu została w ramach posoborowej odnowy Kościoła wznowiona i to nie tylko w krajach misyjnych. Podstawowym dokumentem w tym temacie są *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*. Jest to jeden z najważniejszych dokumentów posoborowej odnowy Kościoła i to nie tylko w dziedzinie liturgii, ale także ze względu na konkretne sugestie pastoralne. W paru miejscach owego dokumentu zostało powiedziane, że na podobieństwo katechumenatu należy przeprowadzać różne formy pracy duszpasterskiej. Chodzi o to, żeby tradycyjne nauczanie rozbudowywać w kierunku katechumenatu, w którym są zawarte wszystkie elementy potrzebne do procesu stawania się dojrzałym chrześcijaninem.

Katechumenat wyraźnie precyzuje pewne zadania formacyjne, które muszą być podjęte w tym procesie. Chodzi bowiem nie tylko o nauczanie prawd wiary czy nauczanie pewnych praktyk religijnych, do czego w zasadzie sprowadza się katecheza. W katechumenacie chodzi o coś więcej, o kształtowanie pewnych postaw życiowych chrześcijanina. Dokonuje się to poprzez wtajemniczanie i wdrażanie do życia słowem Bożym, do modlitwy, do liturgii, do świadectwa, do nieustannej metanoi oraz do życia w konkretnej wspólnocie, aby w niej podjąć odpowiedzialność przez podjęcie jakiejś służby, opierając się na posiadanych charyzmatkach⁴³.

Uchwały II PSP wiele miejsca poświęcają formacji świeckich, a także zwracają uwagę na potrzebę tworzenia środowiska takiej formacji. W numerze 14. dokumentu *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*, czytamy: *Świeccy, żeby sprostać wymogom swojego powołania i posłannictwa, winni zatroszczyć się o integralną i stałą formację. Formacja ta to „stały proces osobistego dojrzewania i upodabniania się do Chrystusa, zgodnie z wolą Ojca, pod kierunkiem Ducha Świętego”. Odkrywanie woli Bożej przez chrześcijanina i spełnianie jej wymagają stosowania odpowiednich środków formacyjnych, takich jak uważne wsłuchiwanie się w słowo Boże i naukę Kościoła, ufna i wytrwała modlitwa, korzystanie z kierownictwa duchowego, rozpoznawanie w świetle wiary otrzymanych darów i talentów, a także sytuacji społecznych i historycznych, w których wypadło im żyć. Formacja świeckich winna zmierzać do łączenia życia z wiarą, Ewangelii z kulturą. Integralny charakter tej formacji polega na kształtowaniu życia duchowego i apostołskiego, pogłębianiu znajomości doktryny, a jednocześnie na rozwijaniu cnót ludzkich, postaw rodzinnych i obywatelskich oraz podnoszeniu kwalifikacji zawodowych.*

⁴² W sensie ścisłym katechumenat to przygotowanie dorosłych do chrztu. Ponieważ po ewangelizacji mamy do czynienia z ludźmi już ochrzczoneymi, często mówi się o wtórnym, powtórzonym katechumenacie (deuterokatechumenat, neokatechumenat).

⁴³ F. B l a c h n i c k i. *Ewangelizacja w procesie...* s. 39–42.

Numer 15. owego dokumentu z kolei dodaje, że formacja świeckich dokonuje się w różnych środowiskach wychowawczych. Podstawową szkołą wiary i innych cnót jest rodzina. Kolejnymi strukturami odpowiedzialnymi za właściwą i w miarę możliwości powszechną formację wierznych są parafie i diecezje. Ważnym miejscem formacji są szkoły i uniwersytety katolickie. Niezastąpionym jednakże środkiem formacji apostołskiej są organizacje, stowarzyszenia i ruchy katolickie.

Także w numerze 32. i 37. dokumentu *O powołaniu i posłannictwie świeckich* w kontekście zauważalnego braku systematycznej katechezy dorosłych w Polsce, Synod podkreśla, jak bardzo ważnym środowiskiem formacyjnym są liczne, dynamicznie rozwijające się ruchy katolickie, które ponadto umacniają więzi wspólnotowe i przyczyniają się do pogłębienia świadomości uczestnictwa w Kościele.

W związku z tym, duszpasterską odpowiedzią na znaki czasu powinno być według Synodu integralne formowanie świeckich do uczestnictwa w życiu Kościoła i w życiu społecznym. Chodzi tutaj przede wszystkim o formację przygotowującą do uczestnictwa w życiu sakramentalnym, współpracę świeckich i kapłanów w radach duszpasterskich i ekonomicznych, katechezę dorosłych oraz koordynację formacji wspólnot i ruchów z duszpasterstwem ogólnym⁴⁴.

Zwraca na to także uwagę dokument *Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu*. Synod podkreśla, iż w związku z powrotem religii do szkół duszpasterze i inne osoby odpowiedzialne za dzieło ewangelizacji w parafiach nie mogą czuć się zwolnieni z prowadzenia katechezy parafialnej. Jej funkcją powinno być *pogłębienie procesu wtajemniczenia chrześcijańskiego dokonującego się w rodzinie i szkole przez przygotowanie do przyjęcia sakramentów: Komunii świętej, pokuty i bierzmowania, współpracy z łaską chrztu na co dzień, głębokiego przeżywania liturgii we wspólnocie parafialnej oraz kształtowania postawy więzi z parafią i Kościołem partykularnym. W związku z tym, pilnym zadaniem stojącym przed Kościołem w Polsce staje się opracowanie programu i zakresu funkcjonowania tego typu katechezy*⁴⁵.

Konkludując, możemy powiedzieć, że Synod bardzo dobitnie postuluje, by na różnych płaszczyznach dokonywała się całościowa formacja wierznych związana z procesem chrześcijańskiego wtajemniczenia. Dlatego też *Kościół [...] przywrócił w naszych czasach katechumenat w celu doprowadzenia dorosłych oraz dzieci w wieku katechizacyjnym do dojrzałej wiary i uczestnictwa w misterium paschalnym. Katechumenat ten dotyczy osób, które już usłyszały przepowiadanie tajemnicy Chrystusa i pod wpływem Ducha Świętego, otwierającego ich serca, świadomie i z pełnym przyzwoleniem woli szukają Boga żywego oraz podejmują wysiłek nawrócenia*⁴⁶.

⁴⁴ II PSP, s. 154, n. 40–44.

⁴⁵ Tamże, s. 59, n. 61.

⁴⁶ Tamże, s. 193, n. 17. Zob. także n. 18.

4. Diakonia w parafii

Celem formacji katechumenalnej jest uzupełnienie formacji tradycyjnej otrzymanej przez katechezę lub rodzinę. Osiągnięcie celu formacji katechumenalnej domaga się dłuższego procesu, zwykle kilkuletniego. Ci jednak, którzy przeszli tę formację, dochodząc do dojrzałej wiary, stają się „żywymi komórkami” w organizmie wspólnoty parafialnej. Stają się „my” w Kościele, w parafii, są zdolni podjąć konkretną służbę i dzieło ewangelizacji w stosunku do tych, którzy faktycznie pozostają poza obrębem oddziaływania parafii. W ten sposób stopniowo powstaje żywa wspólnota lokalna, nowa parafia. Jest to trzeci etap budowania wspólnoty parafialnej.

Mówiąc o rozlicznych zadaniach parafii w numerze 48. dokumentu *O potrzebie i zadaniach nowej ewangelizacji*, czytamy, że parafia powinna być podstawowym miejscem formacji i działania laikatu, a także katechizacji dorosłych i katechezy dzieci, uzupełniającej szkolne lekcje religii. Parafia może także kształtować umiejętności społeczne i postawy obywatelskie poprzez naukę współpracy w grupach i wspólnotach parafialnych, szkoły parafialne, przedszkola, biblioteki, wideoteki, kawiarenki, kluby sportowe, centra młodzieżowe i kluby „trzeciego wieku”. Miłość duszpasterska i wyobrażenia wiary winny wciąż podpowiadać duszpasterzom i świeckim zadania, które wspólnota parafialna powinna podejmować w służbie rodzinie, dzieciom i młodzieży, ludziom cierpiącym, bezrobotnym, różnym środowiskom zawodowym, a także wobec społeczności lokalnej i w świecie kultury.

Z kolei dokument *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu* podkreśla kulturotwórczą rolę parafii. Nie oznacza to jednak konieczności podejmowania jakiś nadzwyczajnych działań: obowiązki wobec kultury spełnia ona wtedy, gdy jest miejscem wzorowego duszpasterstwa, dobrze prowadzonej katechezy, starannie przygotowanej liturgii, sprawowanej w zadbanej świątyni parafialnej. Synod także sugeruje, by dla ożywienia życia parafialno-kulturowego powrócić do rozwijanej przed wojną idei „domów katolickich”, przystosowując do tego celu domy parafialne lub katechetyczne⁴⁷.

Szczegółowe postulaty na temat różnorodnych służb i zadań podejmowanych przez świeckich w ramach uczestnictwa w misji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej Chrystusa znajdziemy także w innych uchwałach II PSP. Warto tutaj wskazać na następujące dokumenty: *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*; *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego*; *Kościół wobec rzeczywistości politycznej*; *Misyjny adwent nowego tysiąclecia*; *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*; *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*; *Posługa charytatywna Kościoła*; *Świętość. Dar i zadanie*. Omówienie ich jednak przekracza ramy niniejszego artykułu.

⁴⁷ Tamże. s. 116. n. 63–65.

Cykl budowania nowej parafii paradoksalnie nie zamyka się jednak diakonią, ale od diakonii zaczyna się na nowo. Żywa parafia stale musi spełniać wszystkie funkcje: wzywać do nawrócenia, ewangelizować i włączać coraz to nowych ludzi do aktywnej współpracy. *Dzisiejsza diakonia staje się fundamentem jutrzejszego zespołu ewangelizacyjnego, gdyż nie wystarczy jeden tylko raz przeprowadzić w parafii „akcję” ewangelizacyjną i w poczuciu dobrze spełnionego obowiązku spocząć. Budowanie nowej wspólnoty lokalnej – parafii jest procesem ciągłym, bez końca*⁴⁸. Dlatego też czymś nieodzownym jest, aby kierujący parafią posiadali konkretny plan czy też program realizowania poszczególnych etapów budowania parafii wspólnotowej.

Oczywiście – jak już wspomniano wcześniej – duszpasterstwa nie można zaplanować tak, jak planuje się budowę jakiegoś obiektu. Nie można bowiem „zaplanować” działania Ducha Świętego. Niemniej plan jest nieodzowny. Oznacza bowiem oszczędność czasu i sił oraz daje możliwość ich owocnego wykorzystania. Chroni przed przypadkowością, improwizacją i zaskoczeniem, pozwala dać z siebie więcej, wprowadza porządek i sprawia, że nic, co ważne, nie jest zaniedbane.

Pierwszym i podstawowym planem pastoralnym, który oferuje nam Kościół, jest rok liturgiczny. On określa rytm i czas działań pastoralnych w ramach duszpasterstwa zwyczajnego, obejmującego podstawowe potrzeby religijne wiernych⁴⁹. Dla budowania parafii wspólnotowej, dynamicznej i misyjnej to jednak nie wystarcza.

Aby planowanie duszpasterskie było skuteczne, należy przede wszystkim wziąć pod uwagę cel działań pastoralnych. Trzeba więc najpierw odpowiedzieć sobie na pytanie: Co chcę osiągnąć? Podobnie jak mamy do czynienia z celem głównym oraz celami pośrednimi, podobnie w każdej parafii powinien istnieć ogólny plan pastoralny, do którego zbiegają plany szczegółowe. Możliwe jest to dopiero po dokładnej analizie sytuacji, potrzeb środowiska oraz możliwości danego zespołu. Po uświadomieniu sobie celów działań duszpasterskich ustala się kierunki działania, wybiera środki oraz określa czas i sposoby działania. W ten sposób powstaje wieloletni, roczny, kwartalny, miesięczny lub tygodniowy plan albo program działań duszpasterskich podporządkowany wizji budowania parafii wspólnotowej oraz etapom jej realizacji⁵⁰. Zgodnie z cechą formacji katechumenalnej w takim programie najpierw musi być uwzględniony etap ewangelizacyjny, następnie trzeba położyć akcent na systematyczną formację typu katechumenalnego w małych grupach, by ostatecznie dojść poprzez utrwalającą mistagogię do konkretnych działań diakonijno-apostolskich.

⁴⁸ Tamże, s. 43.

⁴⁹ R. R a k, *Duszpasterstwo w Kościele po II Soborze Watykańskim*, [w:] *Parafia jako podstawowa wspólnota w duszpasterskiej działalności Kościoła*, oprac. E. Warchoł, Sandomierz 1999, s. 226–230.

⁵⁰ A. M i c h a l i k, *Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro*, cz. II, Tarnów 1997, s. 101–104.

* * *

Na podstawie dokonanego wyboru tekstów II PSP w ramach podjętego tematu można stwierdzić, iż mimo że Synod nie ukazuje holistycznego modelu parafii wspólnotowej, to jednak, bazując na soborowej wizji Kościoła, jednoznacznie postuluje, by budować parafię dynamiczną, opartą na modelu wspólnoty wspólnot⁵¹. Wiąże się to ściśle z wyakcentowaną przez Synod potrzebą stałej formacji świeckich. Nie do przecenienia w związku z tym jest ukazana przez dokumenty synodalne rola właściwie ukształtowanych duszpasterzy i znaczenie ruchów oraz wspólnot mających doświadczenie w realizacji wspólnotowego modelu parafii⁵². Szkoda tylko, że nie znaleziono w dokumentach synodalnych miejsca na przedstawienie doświadczeń wypracowanych przez nasz rodzimy ruch posoborowej odnowy Kościoła: Ruch Światło–Życie. Warto w tym kontekście zacytować kard. K. Wojtyłę, który już w 1972 r. mówił: *Żyjemy w epoce, w której idąc za szczególnym prowadzeniem Ducha świętego, mamy na nowo odkryć wiarę w Kościół i pogłębić ją. Myślę, że właśnie wiara w Kościół i dążenie do jej pogłębienia stoi u podstaw tego ruchu [...]. Ruch Żywego Kościoła to nic innego, jak przetłumaczone na język naszego życia katolickiego w Polsce wezwanie Soboru Watykańskiego II do pogłębionej i urzeczywistnionej aż do końca wiary w Kościół. [...] Z biegiem lat w miarę rozwoju Kościoła, w świadomości Kościoła, w orientacji pastoralnej Kościoła, muszą przyjść formy nowe. I myślę, że właśnie ta forma, którą reprezentują oazy, jest taką nową formą. Przede wszystkim założenia doktrynalne, teologiczne są bardzo ściśle związane z Soborem Watykańskim II. To jest przetłumaczona na język pewnego ruchu, pewnego działania, eklezjologia Vaticanum Secundum w jej elementach centralnych: osoba, wspólnota ludu Bożego, wspólnota apostołska w najbardziej podstawowym znaczeniu tego słowa*⁵³.

Przed duszpasterzami oraz świadomymi swej roli wiernymi świeckimi stoi więc zadanie realizacji wspólnotowego modelu parafii. Realizacja owego modelu domaga się jednak respektowania ściśle określonych etapów warunkujących ilościowy i jakościowy wzrost parafii. Można się tutaj nauczyć wiele z doświadczeń posoborowych ruchów odnowy Kościoła⁵⁴.

⁵¹ Por. J. D u d z i a k, *Pastoralny aspekt II Polskiego Synodu Plenarnego...*, s. 161–163.

⁵² Por. R. K a m i ń s k i, *Główne kierunki pracy duszpasterskiej Kościoła w Polsce*, [w:] *Duszpasterstwo a wyzwania XXI wieku. Materiały z Sympozjum Pastoralistów Polskich 22–24.04.2001*, red. J. Ostrowski, Kielce 2001, s. 43–61.

⁵³ Przemówienie podczas podsumowania obrad moderatorów oaz wakacyjnych w archidiecezji krakowskiej 20 IX 1972 r. w: F. B l a c h n i c k i, *Godziny Taboru*, Carlsberg–Lublin 1989, s. 21–22, 24–25.

⁵⁴ Oprócz przywołanego przez Synod w 1. dokumencie – *Ruchu dla lepszego świata* (zob. M. N o w a k, *O nową wizję Kościoła*, Warszawa 1994, s. 121–136) istnieją także bogate doświadczenia systemu komórek parafialnych promowane w Kościele katolickim przez centrum szkolenia w parafii św. Eustorgiusza w Mediolanie (zob. G. M a c c h i o n i, *Ewangelizacja w parafii. Metoda „komórek”*, Kraków 1997). Oprócz opracowanego przez Ruch Światło–Życie teoretycznego modelu parafii wspólnotowej istnieje także przetłumaczony przez Centralna Diakonie Ewangelii

Jawi się w zawiązku z tym pilna potrzeba, aby w *każdej diecezji istniał strategiczny plan lub też projekt realizacji modelu parafii wspólnotowej oraz profesjonalne zespoły podejmujące akcje ewangelizacyjne w parafiach*. Ponadto Synod wyraźnie zaleca, aby w *każdej diecezji powołać ośrodek katechumenalny, przygotowujący do chrztu grupy katechumenów. Ośrodek ten powinien podejmować także zadania formacyjne wobec osób religijnie zaniedbanych, które decydują się na udział w „katechumenacie pochrzcielnym”*⁵⁵. Ku temu powinny zmierzać starania Wydziałów Duszpasterskich Kurii Diecezjalnych. W tym kontekście należy stwierdzić, iż ciągle za dużo inwestuje się w administrację i dobra materialne kościołów, a za mało w potencjał duchowy wiernych.

Konkludując, można powiedzieć, że II PSP nie tyle dał nowe, pastoralne wskazania dla budowania parafii wspólnotowej, gdyż są to wszystko tezy posoborowej teologii pastoralnej, ile dał nowy impuls, by w sytuacji Kościoła w Polsce konsekwentnie i z determinacją realizować model parafii wspólnoty wspólnot. Miejmy nadzieję, że percepcja dokumentów synodalnych w jakiej mierze będzie impulsem w tej materii dla odpowiedzialnych za odnowę Kościoła w Polsce.

PASTORAL RENEWAL IN THE PARISH ACCORDING TO II POLISH PLENAR SYNOD

S u m m a r y

28th of February 2001 year came in to force a resolution of Polish Plenar Synod (PPS) in all Polish dioceses. Synod work was started by John Paul II during IV pilgrimage to the Holy land in 8th of June 1991 year.

This article undertook a trial of answering such a question – now and in what circumstances the resolutions II PPS could become a gift for the Church in Poland creating a ministry in its basic structure which is a parish. Presenting historical – diocesan contest there was said that 29th of October 1992 year during first session of Archdiocesan Synodal commission II PPS in Katowice, among others was also come into force working team for lay apostolate and the leader had become the author of this article. Among all postulates and suggestions which are sent to the main commission to Warsaw the first and fundamental was that, which testified in working texts – that is lack of pastoral vision of building parish according to the vision of Church in Vatican Council II documents. Without real-

zacji Ruchu Światło-Życie komplet podręczników *Dzieje 2: nawrócenie, głoszenie, wspólnota*, przygotowany przez Katolickie Centrum Ewangelizacji założone przez Franciszkańskie Siostry Nowego Przymierza z Denver. W podręcznikach tych jest zawarte wszechstronne szkolenie, którego celem jest utworzenie w parafii sieci małych ewangelizacyjnych grup. Istnieje także zarys oryginalnego projektu, w którym zasadą koncentracji w budowaniu parafii wspólnotowej jest liturgia. Zob. S. Szczępaniec, *Seminarium Diakonii Parafialnej*, Lublin 1991.

⁵⁵ II PSP, s. 208, n. 108.